

Міністерство культури України
Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»



III МІЖНАРОДНА НАУКОВА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«МУЗЕЙ ЯК ЦЕНТР РОЗВИТКУ
КУЛЬТУРИ І НАУКИ»

МАТЕРІАЛИ
КОНФЕРЕНЦІЇ
30 жовтня 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ
ЗАПОВІДНИК «ПЕРЕЯСЛАВ»

**МУЗЕЙ ЯК ЦЕНТР РОЗВИТКУ
КУЛЬТУРИ І НАУКИ**

Матеріали
III Міжнародної наукової інтернет-конференції
30 жовтня 2025 року

Переяслав, 2025

Музей як центр розвитку культури і науки [Текст] : [Матер. III Міжнар. наук. інтернет-конф. (Переяслав, 30 жовтня 2025 р.)] / НІЕЗ «Переяслав», Меморіальний музей академіка В. Г. Заболотного. – Переяслав, 2025. – 78 с.

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»
(протокол № 7 від 01.11.2024 р.)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Марина Навальна, докторка філологічних наук, професорка, заступниця генерального директора Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» з науково-методичної роботи;

Ігор Гайдаєнко, кандидат історичних наук, учений секретар Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»;

Андрій Кузьменко, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач науково-дослідного відділу «Меморіальний музей академіка В. Г. Заболотного» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»;

Сергій Кикоть, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного відділу «Меморіальний музей академіка В. Г. Заболотного» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (відповідальний за випуск).

До збірника увійшли матеріали III Міжнародної наукової інтернет-конференції «Музей як центр розвитку культури і науки», яка проходила 30 жовтня 2025 року на базі науково-дослідного відділу «Меморіальний музей академіка В. Г. Заболотного» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».

Матеріали вміщують наукові розвідки дослідників, у яких проаналізовані інтеграція цифрових технологій у музейну діяльність, креативні індустрії в музейній галузі, інновації у музейній роботі, особливості діяльності музейних закладів в умовах військового стану в Україні, окремі регіональні етнографічні студії тощо.

Для музейних працівників, краєзнавців, істориків.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995. № 249/95-ВР (в редакції 2020 р.).
2. Закон України «Про культуру» від 14.11.2012 № 2778-VI (із змінами).
3. Качковська Я. О. Розвиток концепції цифрових музеїв: історіографічний огляд. *Культурологічний альманах*. 2024. № 1(9). С. 101–106. DOI: 10.31392/cult.alm.2024.1.12.
4. Гриценко О. Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування. Київ: Ін-т культурології НАМ України, 2019.
5. Герчанівська П. Е. Культура в парадигмах ХХ–ХХІ ст. монографія. Київ: НАКККиМ, 2017. 378 с.
6. Турчак О. В., Надрага М. С., Гузенко І. І. Нормативно-правова база з організації діяльності військово-історичних музеїв (кімнат бойових традицій) у Збройних Силах України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 221–225.
7. Міністерство культури та інформаційної політики України. Стратегія розвитку культури (концептуальні матеріали). Київ : Мінкульт, 2021.

УДК 392.8(477):005.93

Анна Таборовець,
здобувачка освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»
Рівненського державного гуманітарного університету

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРЯДОВОГО ХЛІБА ПОЛІССЯ І ПОДІЛЛЯ

Досліджено регіональні особливості обрядового хліба Полісся та Поділля в контексті сучасної соціокультурної практики. Визначено еволюцію інституційних моделей підтримки традицій: від релігійно-громадської легітимзації та радянського державного патронажу до сучасної системи охорони нематеріальної культурної спадщини. На основі аналізу локальних коровайних практик запропоновано авторський інструментарій публічної презентації обрядів, що включає «сценарні карти», модульні блоки та цифрову фіксацію. Доведено доцільність поєднання автентичних регіональних знань із сучасними методами менеджменту для підвищення туристичної привабливості та збереження живої традиції в громадах.

Ключові слова: обрядовий хліб, Полісся, Поділля, інституційні моделі, соціокультурний менеджмент, нематеріальна культурна спадщина.

The regional features of the ceremonial bread of Polissia and Podillia in the context of modern socio-cultural practice are studied. The evolution of institutional models of supporting traditions is determined: from religious and public legitimation and Soviet state patronage to the modern system of protection of intangible cultural heritage. Based on the analysis of local bread-making practices, we offer an author's toolkit for the public presentation of rituals, which includes «scenario maps», modular blocks and digital recording. The feasibility of combining authentic regional knowledge with modern management methods to increase tourist attractiveness and living traditions of preservation in communities is proven.

Keywords: ceremonial bread, Polissia, Podillia, institutional models, socio-cultural management, intangible cultural heritage.

Обрядовий хліб у святково-обрядових практиках слугує одночасно сакральним символом і засобом соціальної координації громади. На думку Л. Артюх, хліб поєднує аграрну семантику з етикою взаємності [3]. Відповідно, його розподіл моделює справедливість і згоду. Для менеджменту культурної спадщини у сучасних умовах вважаємо доцільним потребу не уніфікувати як ритуал, а підтримати локальні варіанти, перетворюючи знання про них на керовані програми залучення.

Етнографічні дослідження вітчизняних науковців зосереджуються на визначенні диференціації коровайної частини весілля за регіонами та історичними періодами. На думку І. Несен, весільний ритуал Центрального Полісся зберігає реліктові структури, що дозволяє простежити регіональну специфіку хлібної символіки у шлюбному циклі [8]. Л. Герус у власному дисертаційному дослідженні розглядає обрядовий хліб як комплексний індикатор соціокультурних смислів і наголошує на його етично-естетичній ролі у сучасному публічному просторі [7]. Л. Болібрух систематизує використання хліба у весільній обрядовості бойків, підкреслюючи локальні модифікації та семіотичні коди випічки [4]. Л. Йовенко спільно з І. Терешко аналізують «часо-просторовий» вимір випікання короваю на Уманщині, акцентуючи увагу на персональних ролях коровайниць і ритуальній драматургії [1]. А. Зюбровський деталізує технічні та символічні аспекти етапу виймання хліба з печі, що демонструють наступність ремісничих практик на Волині [2]. В. Борисенко узагальнює історико-етнографічні дані про весільні звичаї, окреслюючи місце короваю у структурі шлюбного ритуалу на різних теренах України [5]. Незважаючи на наявні напрацювання, додаткової уваги

заслугує управлінсько-комунікаційний вимір обрядового хліба в сучасних музейних і культурно-менеджерських практиках, адже питання інституційних моделей збереження й репрезентації регіональної коровайної традиції досліджено фрагментарно.

Мета дослідження – систематизувати регіональні моделі обрядового хліба Полісся і Поділля та запропонувати управлінські інструменти їхньої публічної презентації в соціокультурному менеджменті.

Аналіз регіонального профілю Полісся дає підстави стверджувати про жорстко окреслені ролі учасників, розподіл відповідальності і драматургію розрізання короваю, що підсилює відчуття події. На думку Л. Войтюк, згадана сценарна сталість пов'язана з «правами-ритуалами» старости і музик, а також із нормами частування, які закріплюють взаємність [6]. Відповідно, можна зауважити, що для менеджера створюється готова «сценарна карта» події з точками демонстрації і коментаря для різних аудиторій.

На Поділлі помітна більша гнучкість у святково-обрядових практиках. Замість одного «головного» короваю інколи подають кілька видів обрядового хліба з близьким змістом. Таке рішення показує здатність громади адаптувати форму ритуалу до умов і звичок конкретного села [4]. Для сучасної презентації згаданий підхід корисним тим, що можна не нав'язувати єдиний шаблон, а показати декілька прийнятних способів. Як наслідок, знижується потенціал розвитку конфліктів щодо «правильності» та підвищується готовність людей долучатися. На думку автора, менеджеру у таких випадках доцільно готувати короткі порівняльні пояснення, аби глядач розумів, чому варіанти відрізняються.

Важливу роль відіграють і форма короваю, оздоби та порядок його роздачі. Сучасні підходи до соціокультурного менеджменту розглядають згадані деталі як зрозумілу для всіх «мову» події. Орнаменти на хлібі, пташки чи вінці нагадують про очікування від шлюбу та підтримку родин. Відповідно, під час публічних показів доречно коротко пояснювати, що саме символізує кожен елемент, і одразу показувати його виготовлення. Таке поєднання розповіді й дії допомагає краще зрозуміти сенс і не «втратити» живу матеріальність обряду. Окремої уваги заслуговує і технологія випікання, яка має власну автентичну логіку (заміс, вистоювання, посадка в піч і урочисте виймання). Саме момент виймання створює емоційну вершину й часто сприймається як знак вдалої події [2]. Відповідно, для музеїв та громадських центрів процес випікання може слугувати як готовий навчальний модуль на 10-15 хвилин із чіткою роллю майстра і коротким коментарем ведучого. Такі модулі доволі легко повторювати для різних груп і додавати пісенний фрагмент чи благословення для того, щоб зробити подію живою і водночас керованою.

Дрібні правила на кшталт «скільки і кому відрізати» або «чи класти монету в основу хліба» формують довіру до обряду. Вони пояснюють, чому одні зміни приймаються громадою, а інші викликають спротив. Тому під час підготовки події важливо зафіксувати згадані локальні норми у коротких пам'ятках і в електронному каталозі. У каталозі варто подати предмет, короткий опис дії та контекст «коли і навіщо», щоб зберегти нюанси й уникати зайвої уніфікації. Щоб знання технології працювало на практиці, його потрібно перекладати у прості й повторювані формати. Для цього зручно зібрати «блоки» події (замість ліплення оздоб, спів, благословення, розрізання і роздача). З таких блоків складають сценарій під конкретний майданчик (музей, школу чи фестиваль), а також додають базову фото- чи 3D-фіксацію для онлайн-доступу. Відповідно з'являються прозорі кроки організаторам і зрозумілі очікування учасникам. У підсумку громада отримує живий і водночас безпечний показ (див. Таблиця 1).

Таблиця 1

Короткий інструментарій для публічної презентації (за регіонами)

Регіон	Що показувати	Чого уникати	Робочий інструмент
Полісся	Послідовність дій і ролей; поділ короваю	«Склеювання» етапів	Сценарна карта + короткі пояснення
Поділля	Варіанти обрядового хліба	Єдиний «правильний» шаблон	Порівняльна міні-лекція + показ
Центр (Уманщина)	Технологія й пісенний супровід	«Суха» демонстрація без сенсів	Майстер-клас + короткий наратив + 3D/фото

Джерело: сформовано самостійно на основі власного дослідження

У цілому така подача дозволяє зберегти місцеві особливості і водночас зробити подію зрозумілою для широкої аудиторії. Вона поєднує живу дію, коротке пояснення і базову цифрову фіксацію, що разом підвищує якість комунікації та участі.

Підсумовуючи, варто відмітити, що коровайні практики Полісся і Поділля зберігають регіональну логіку та слугують надійним ресурсом для сучасних культурних програм. Полісся можна охарактеризувати через стабільний сценарій і чіткі ролі, що зручно транслювати у «сценарні карти» для музейних і фестивальних подій. Аналіз регіону Поділля дає можливість автору стверджувати про гнучкі варіанти обрядового хліба, тож менеджмент має уникати уніфікації й працювати з порівняльними показами. Найвищий ефект

дає поєднання живої дії, короткого пояснення та базової цифрової фіксації (фото/3D) для подальшого навчання і доступу. Основними елементами впровадження слугують модульні блоки події (заміс, оздоби, спів, благословення, поділ), які легко адаптувати під аудиторію та майданчик. Збереження «малих правил» (порядок роздачі, локальні заборони) підвищує довіру й прийнятність реконструкцій для громади.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Yovenko L., Tereshko I. The rite of baking a wedding korovai: spatial-temporal dimension (based on the materials of historical Uman region). *The Ethnology Notebooks*. 2022. № 4 (166). P. 876–884. URL: <https://nz.lviv.ua/en/2022-en-4-13/> (date of access: 02.10.2025).
2. Ziubrovskiy A. Stage of extraction of bread from the oven in folk bakery of Ukrainians of ethnographic Volyn in the end of XIX – early XXI century. *The Ethnology Notebooks*. 2021. № 5 (161). P. 1050–1062. URL: <https://nz.lviv.ua/en/2021-en-5-5/> (date of access: 02.10.2025).
3. Артюх Л. Українська народна кулінарія. Історико-етнографічне дослідження. Київ: Наук. думка, 1977. 160 с. URL: <https://archive.org/details/artyukh1977> (дата звернення: 01.10.2025).
4. Болібрux Л. Хліб в обрядово-звичаєвій структурі традиційного весілля бойків. *Народознавчі зошити*. 2012. № 1. С. 19–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZo_2012_1_4 (дата звернення: 01.10.2025).
5. Борисенко В. К. Сімейна обрядовість українців XX – початку XXI ст. / ред. Г. Скрипник. Київ: НАН України, ІМФЕ, 2016. 256 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Borysenko_Valentyna/Simeina_obriadovist_ukraintsiv_KhKh_-_pochatku_KhKhI_stolittia/ (дата звернення: 02.10.2025).
6. Войтюк Л. Коровайний обряд на Поліссі. URL: <https://nte.etnolog.org.ua/uploads/2004/3/publications/107.pdf> (дата звернення: 01.10.2025).
7. Герус Л. М. Функціональна, семантична та етично-естетична цінності обрядового хліба українців, їх актуалізація у соціокультурному просторі початку XXI ст.: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.05 «Етнологія». Львів, 2021. 405 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Herus_Liudmyla/Funktsionalna_semantychna_ta_etychno-estetychna_tsinnosti_obriadovoho_khliba_ukraintsiv_ikh_aktualiz/ (дата звернення: 01.10.2025).
8. Несен І. Весільний ритуал Середнього Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина XIX–XX ст.). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2008. № 43. С. 261–319. URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/10-9.pdf> (дата звернення: 01.10.2025).

ЗМІСТ

Сергій Виткалов, Володимир Виткалов УСТАНОВИ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ РЕГІОНУ У ЧАС ВІЙНИ: З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ	3
Максим Главацький БОНДАРСТВО ЯК ДЕРЕВООБРОБНЕ РЕМЕСЛО СЛОВІДСЬКОЇ УКРАЇНИ В ЕКСПОЗИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ УКРАЇНИ	7
Ольга Гудзій ФОНДОВА КОЛЕКЦІЯ ВИШИВАНOK РЖИЩІВСЬКОГО АРХЕОЛОГО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ЯК ДЖЕРЕЛО ІДЕНТИЧНОСТІ КРАЮ	14
Олександр Іщук ВИКЛИКИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ В РЕГІОНАЛЬНОМУ ТУРИЗМІ	24
Сергій Кикоть ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МУЗЕЇВ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ	30
Сергій Козлинець КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ОСНОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО БРЕНДУ РЕГІОНУ	34
Тамара Кондратенко, Наталія Кондратенко, Роман Прохватило ДО ПИТАННЯ АТРИБУЦІЇ ПЕРСЬКОЇ ЗБРОЇ З КОЛЕКЦІЇ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО	36
Андрій Кузьменко МУЗЕЙ У ВИМІРІ ОРГАНІЧНОЇ АРХІТЕКТУРИ ФРЕНКА ЛЛОЙДА РАЙТА	46
Каріна Мохначук КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ І КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА РЕГІОНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	49
Галина Онікієнко МЕДІАМУЗЕЙ: ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МУЗЕЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	51
Іванна Самоїл СМАК ІСТОРІЇ У КЕЛИХУ: МУЗЕЙ ХМЕЛЯРСТВА ТА ПИВОВАРІННЯ ВАТ «РІВЕНЬ» (м. РІВНЕ)	55
Віра Сарнавська ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У МУЗЕЙНІЙ СФЕРІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	60

Анна Таборовець РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРЯДОВОГО ХЛІБА ПОЛІССЯ І ПОДІЛЛЯ	62
Світлана Чміленко КОМУНІКАЦІЯ В СУЧАСНОМУ МУЗЕЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	67
Катерина Шеліган МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЙОГО ІННОВАЦІЇ В МУЗЕЙНІЙ, БІБЛІОТЕЧНІЙ, КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВІЙ, ТЕАТРАЛЬНО- КОНЦЕРТНІЙ ТА ІНШИХ СФЕРАХ	73

Музей як центр розвитку культури і науки [Текст] : [Матер. III Міжнар. наук. інтернет-конф. (Переяслав, 30 жовтня 2025 р.)] / НІЕЗ «Переяслав», Меморіальний музей академіка В. Г. Заболотного. – Переяслав, 2025. – 78 с.

Враховуючи свободу наукової творчості редколегія приймає до друку публікації та статті тих авторів, думки яких не в усьому розділяє.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань, достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Передрук і відтворення опублікованих матеріалів будь-яким способом дозволяється тільки при посиланні на збірник матеріалів наукової конференції «Музей як центр розвитку культури і науки».

Редакційна колегія залишає за собою право редагувати і скорочувати текст.

Адреса оргкомітету:

вул. Т. Шевченка, 8, м. Переяслав,
Бориспільський р-н, Київська обл., Україна, 08400
E-mail: niez_conferences@ukr.net

Матеріали конференції розміщені на сайті

Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»
<https://www.niez.com.ua>

Коректори: А. В. Кузьменко, С. М. Кикоть
Комп'ютерна верстка: С. М. Кикоть
Дизайн обкладинки: І. В. Гайдаєнко

